بررسی عوامل مؤثر بر عرضهٔ نیروی کار غیرکشاورزی در نواحی روستایی شهرستان قوچان

علی‌اکبر براتی، جواد میرمحمدصادقی و احمد خاتون‌آبادی[۱]

چکیده

با توجه به افزایش روزافزون جمعیت و محدودیت توسعهٔ سطح زیرکشت اراضی زراعی، اشتغال به مشاغل غیرکشاورزی در سطح مناطق روستایی اجتناب ناپذیر است. هدف این پژوهش بررسی عوامل موثر بر عرضهٔ نیروی کار خانوارهای روستایی در مشاغل غیرکشاورزی در سطح روستاست. برای این منظور یک نمونه ۳۰۰ خانواری از بین خانوارهای روستایی شهرستان قوچان در سال ۱۳۸۰-۱۳۷۹ بررسی شد، که این تعداد با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی انتخاب شدند. داده‌ها از طریق پرسشنامه و مصاحبهٔ حضوری جمع‌آوری گردید. برای تحلیل از یک معادله رگرسیون چند متغیره استفاده شد.

نتایج نشان داد که، ۱- سطح دستمزد و سابقهٔ کار غیرکشاورزی فرد بر عرضهٔ کار به مشاغل غیرکشاورزی اثر مثبت داشت و ۲- این اثر در مورد تعداد روز کار زارع در مزرعه منفی بود. در نهایت با توجه به این‌که دستمزد حاصل از مشاغل غیرکشاورزی بالاتر از کشاورزی بود، پیشنهاد می‌شود برای بهبود درآمد روستاییان، مشارکت آنها در مشاغل غیرکشاورزی در سطح نواحی روستایی تسهیل و تشویق شود.

واژه‌های کلیدی: *عرضه کار غیرکشاورزی، روستا، قوچان*

مقدمه

در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، کشاورزی تنها منبع اشتغال و درآمد برای خانوارهای روستایی نبوده، بلکه فعالیت‌های غیرکشاورزی نیز از اهمیت بالایی برخوردارند، به‌طوری‌که در برخی از این کشورها فعالیت‌های غیرکشاورزی بالغ بر ۵۰ درصد از اشتغال روستایی و هم‌چنین سهم مشابهی از درآمد خانوارهای روستایی را به خود اختصاص داده است، که البته این نسبت‌ها در کشورها و مناطق مختلف متفاوت است.

خصوصیت مهم دیگر فعالیت‌های غیرکشاورزی، تنوع آن است، به‌طوری که شامل طیف وسیعی از فعالیت‌ها می‌شود، که این تنوع خود، بستگی به شرایط مختلف محیط‌های کشاورزی هر کشور دارد (۱).

امروزه موضوع بیکاری و اشتغال در اغلب کشورهای جهان از جمله ایران، به یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مباحث تبدیل شده است. بازار کار به‌دلیل سروکار داشتن با انسان یکی از مهم‌ترین بازارها در اقتصاد به شمار می‌رود، از نظر اقتصادی،

۱. به ترتیب کارشناس ارشد، استاد و استادیار توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

نیروی کار یک عامل تولید است، و نرخ بیکاری بالا استفاده نکردن کامل از آن را نشان می‌دهد. از سوی دیگر نرخ بیکاری بالا ممکن است مسائل اجتماعی، مانند فساد و جنایت و دیگر موارد را نیز در جامعه پدید آورد. علاوه بر این با توجه به این‌که بخش کشاورزی به علت مکانیزاسیون و سطح زیر کشت محدود، توانایی ایجاد فرصت‌های شغلی کافی را ندارد، توجه به دیگر بخش‌های روستایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است(۳).

منظور از فعالیت‌های غیرکشاورزی چیست؟ فعالیت‌های غیرکشاورزی به فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که به‌طور مستقیم از زراعت، باغداری و یا دامداری سرچشمه نمی‌گیرند، و درآمدهای حاصل از این قبیل فعالیت‌ها را درآمدهای غیرکشاورزی می‌نامند (۱۱).

راوو نیز فعالیت‌های مرتبط با بخش غیرکشاورزی را فعالیت‌های خارج از کشاورزی می‌داند که در روستا و در بخش‌های دوم و سوم اقتصاد روستا صورت می‌گیرد (۲۲).

رردون در سال ۲۰۰۰ طی مقاله‌ای که برای بانک جهانی آماده نمود، سهم بخش غیرکشاورزی از کل درآمد و اشتغال در مناطق روستایی در مناطق در حال توسعه جهان، در بین دهه‌های ۱۹۷۰ تا۱۹۹۰ را به شرح جدول ۱ گزارش کرد. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، سهم بخش غیرکشاورزی از کل درآمد در مناطق روستایی آفریقا (۴۲ درصد) بیشتر از آمریکای لاتین (۴۰ درصد) و در آمریکای لاتین بیشتر ازآسیا (۳۲ درصد) می‌باشد. این جدول اهمیت زیاد سهم بخش غیرکشاورزی از کل درآمد در مناطق روستایی را نشان می‌دهد. هم‌چنین اطلاعات مربوط به سهم بخش غیرکشاورزی از کل اشتغال ایجاد شده نشان‌دهنده ۴۴ درصد برای آسیا و ۲۵ درصد برای آمریکای لاتین است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در مورد منطقه آسیا سهم بخش غیرکشاورزی از اشتغال بالاتر از سهم آن از درآمد است، ولی در آمریکای لاتین سهم درآمد بیشتر از سهم اشتغال می‌باشد. توضیح علت این تفاوت مشکل است، ولی احتمالاً این تفاوت به‌خاطر نابرابری‌های موجود در نرخ دستمزدها در بین دو منطقه می‌باشد (۲۳).

سهم اشتغال در ایران به تفکیک بخش کشاورزی و سایر بخش‌ها و به تفکیک مرد و زن در طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵ در جدول ۲ نشان داده شده است. ارقام جدول ۲ نشان می‌دهد که الف) درصد اشتغال در بخش کشاورزی برای مردان و زنان در طی زمان کاهش یافته است، ب) درصد اشتعال زنان نسبت به مردان سریع‌تر کاهش یافته است و ج) اگر چه در سال ۱۳۳۵ درصد زنان شاغل در بخش کشاورزی بیشتر از مردان بوده است، ولی این درصد در سال ۱۳۵۵ و بعد از آن کمتر شده است (۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱).

اشتغال در بخش غیرکشاورزی دارای مزایای مختلفی است که از جملهٔ آنها می‌توان به این موارد اشاره نمود، اشتغال‌زایی برای گروه‌های پایین روستایی (۲۰)، افزایش درآمد (۲)، مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی (۲۳)، افزایش سطح مهارت‌ها (۲)، جلوگیری از مهاجرت (۱۶) و توسعهٔ متقابل بخش کشاورزی (۱۶). هم‌چنین این فعالیت‌ها با افزایش میزان کل درآمد خانواده‌ها موجب پایداری اقتصادی جامعهٔ روستایی می‌شود. دسترسی به درآمدهای حاصل از فعالیت‌های غیرکشاورزی و فعالیت در مزرعهٔ دیگران اغلب به‌عنوان یک نیروی نگاه‌دارنده و حتی سازندهٔ جمعیت‌های روستایی عمل می‌کند، بنابراین قابلیت ادامهٔ حیات را در جوامع روستایی بهبود می‌بخشد، این مسئله به پایداری اجتماعی جامعه کمک می‌نماید. در نهایت، احتمال دارد که اشتغال در این‌گونه فعالیت‌ها شدت استفاده از زمین‌ها را کاهش دهد، مصرف کودهای شیمیایی و دیگر حاصل‌خیزکننده‌ها را پایین آورد و در نتیجه مخاطرات زیست محیطی را کم کرده و به پایداری زیست محیطی بیانجامد (۱۸).

سابقهٔ پژوهش در خصوص فعالیت‌های خارج از مزرعه و غیرکشاورزی به دههٔ ۱۹۶۰ برمی‌گردد، بررسی در این خصوص با انجام تحقیقاتی طی سال‌های ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۶ در کشورهای آمریکا، مصر، تایوان و کره آغاز شد، که در ادامه به ذکر برخی

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

جدول۱. سهم بخش غیرکشاورزی از کل درآمد و اشتغال در مناطق روستایی مختلف جهان در فاصلهٔ دهه‌های ۱۹۹۰-۱۹۷۰

منطقه و زیرمنطقه	سهم بخش غیرکشاورزی در درآمد	سهم بخش غیرکشاورزی در اشتغال
	درصد	درصد
آفریقا	۴۲	–
جنوب و شرق آفریقا	۴۵	–
غرب آفریقا	۳۶	–
آسیا	۳۲	۴۴
شرق آسیا	۳۵	۴۴
جنوب آسیا	۲۹	۴۳
آمریکای لاتین	۴۰	۲۵

منبع شماره۲۳.

جدول۲. سهم بخش کشاورزی و سایر بخش‌ها از کل اشتغال طی سال‌های ۱۳۷۵- ۱۳۳۵ در ایران

سال	سهم بخش کشاورزی(درصد)		سهم سایر بخش‌ها(درصد)	
	مرد	زن	مرد	زن*
۱۳۳۵	۷۴/۸	۸۰/۹	۲۵/۲	۱۹/۱
۱۳۴۵**	۵۶/۸		۴۳/۲	
۱۳۵۵	۶۷/۸	۴۳/۵	۳۲/۲	۵۶/۵
۱۳۶۵	۵۶/۹	۵۴/۳	۴۳/۱	۴۵/۷
۱۳۷۰	۵۳/۸	۳۱/۶	۴۶/۲	۶۸/۴
۱۳۷۵	۴۷/۲	۳۰/۷	۵۲/۸	۶۹/۳

*: خانه‌دار هم جزء سایر آمده است. منابع (٦، ٧، ٨، ٩، ١٠، و ١١).
* *: آمار تنها به‌صورت جمع زن و مرد موجود بود.

نتایج حاصل از آنها می‌پردازیم. هانسن (١٤) در سال ۱۹۶۳ اولین بررسی خود را در زمینه کار غیرکشاورزی با انتخاب ۴۸۰ خانوار از ۴۸ روستای منتخب از ۴ منطقه در مصر شروع کرد. هدف او بررسی درستی آمار ارائه شده توسط دولت در برنامه‌ریزی توسعه در خصوص میزان ساعات کار در مشاغل مختلف کشاورزی و غیرکشاورزی و تأثیر آن بر یکدیگر بود. او از روش آماری خاصی در این پژوهش استفاده نکرد. سامنر در سال ۱۹۶۶ در بررسی‌ای با استفاده از داده‌های سری زمانی در ایالات متحدهٔ آمریکا به بررسی میزان درآمدهای حاصل از کار در مزرعه و کارهای خارج از مزرعه پرداخت (۲۴). هافمن(۱۹۷۶ و ۱۹۸۰) و هافمن و لانگ(۱۹۷۶) طی بررسی‌هایی با استفاده از مدل رگرسیون چند متغیره و مدل پروبت در سه منطقهٔ آیووا(Iowa) ، کارولینای شمالی و اوکلاهاما(Oklahoma) در ایالت متحدهٔ آمریکا به بررسی عوامل مختلف مؤثر بر عرضهٔ نیروی کار غیرکشاورزی وخارج از مزرعه پرداخت(۱۵،۱۶ و ۱۷). در سال‌های اخیر نیز لانجو (Lanjouw) (۱۹۹۹ و ۱۹۹۸) طی بررسی‌هایی در کشورهای اکوادو، مکزیکو و تانزانیا و نیومن و کانا گاراجا (Newman and Canagarajah) (۲۰۰۰) در کشورهای غنا و اوگاندا با به‌کارگیری مدل رگرسیون لاجیت و پروبت به بررسی عوامل مختلف مؤثر بر عرضهٔ نیروی کار غیرکشاورزی پرداختند(۱۹،۲۰ و ۲۱).

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

در مورد سابقه تحقیق روی فعالیت‌های غیرکشاورزی در ایران بررسی‌های انجام شده، روی منابع مختلف نشان می‌دهد که ظاهراً هیچ‌گونه پژوهشی که مستقیماً به بررسی این موضوع پرداخته باشد، وجود ندارد. تنها پژوهش موجود در این خصوص که در بخشی از آن به مسئله فعالیت‌های غیرکشاورزی پرداخته شده است، تحقیقی است که به‌وسیله فروهیده در سال ۱۳۷۱ به منظور بررسی اثر فعالیت‌های جنبی بر درآمد و مهاجرت روستائیان منطقه داراب فارس صورت گرفته، که در بخشی از این پژوهش وی به بررسی اثر فعالیت‌های جنبی خانواده‌های روستایی بر کل درآمد خانواده پرداخته است(۴).

هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی عوامل مختلفی است که بر تعداد روزهای عرضهٔ نیروی کار سرپرست و همسر خانوادهٔ روستایی به فعالیت‌های غیرکشاورزی در مناطق روستایی تأثیر می‌گذارند. به‌منظور رسیدن به این هدف فرضیه‌هایی مطرح شد که هر یک از آنها بر وجود نوعی رابطه بین متغیرهای مختلف و تعداد روزهای عرضه نیروی کار به بخش غیرکشاورزی در مناطق روستایی تأکید دارد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش با استفاده از اطلاعات جمع‌آوری شده از بین خانوارهای روستاهای بالای ۲۰ خانوار شهرستان قوچان از توابع استان خراسان صورت گرفت. خانوارهای روستایی شهرستان قوچان ۵۹/۲۵ درصد از کل جمعیت ۲۳۶۷۸۵ نفری شهرستان را در سال ۱۳۷۸ به خود اختصاص داده‌اند. ۵۰/۵ درصد از افراد ساکن در مناطق روستایی این شهرستان را زنان و ۴۹/۵ درصد را مردان تشکیل می‌دهند، این شهرستان دارای سه بخش (مرکزی، باجگیران و فاروج) است، که این خود مشتمل بر ۳ شهر، ۹ دهستان و ۳۳۳ پارچه آبادی می‌گردد(۱۲). جامعه آماری مورد بررسی در این پژوهش بخش‌های مرکزی و باجگیران بود، که کل تعداد خانوارهای واقع شده در این دو بخش ۱۸۴۶۰ خانوار بود.

برای نمونه‌گیری در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی استفاده شد، لازم به ذکر است که واحد نمونه‌گیری در این بررسی خانوار روستایی بوده، و از هر خانواده دو نفر (سرپرست و همسر) مورد مطالعه قرار گرفت، این روش به‌وسیله هافمن(۱۹۷۶)، هافمن و لانگ(۱۹۷۶)، لانجو(۱۹۹۹ و ۱۹۹۸) و نیومن و کاناگاراجا(۲۰۰۰) نیز به‌کار گرفته شده است(۱۵،۱۷،۱۹،۲۰ و ۲۱). تعداد کل خانوارهای انتخابی برای مطالعه با توجه به سطح دقت ۹۰ درصد با استفاده از فرمول کوکران ۲۶۵ خانوار تعیین شد، این تعداد با استفاده از فرمول ۱ به‌دست آمد(۵).

$$n=\frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1+\frac{1}{N}\left(\frac{t^2 pq}{d^2}-1\right)} \Longrightarrow n=\frac{\frac{۱/۶۴^۲ \times ۰/۵ \times ۰/۵}{۰/۰۵^۲}}{۱+\frac{۱}{۱۸۴۶۰}\left(\frac{۱/۶۴^۲ \times ۰/۵ \times ۰/۵}{۰/۰۵^۲}-۱\right)}=۲۶۵$$

[۱]

در این فرمول n = تعداد مشاهدات

t = ارزش تی استیودنت مربوط به سطح اطمینان ۹۰ درصد

p = احتمال وجود صفت در جامعه(۰/۵)

φ = ۱ منهای احتمال وجود صفت(۰/۵=۱-p)

d = درجهٔ دقت مورد نیاز (۰/۰۵=۰/۲/(۰/۹۰-۱))

N = اندازهٔ جامعه

لازم به ذکر است که برای دقت بیشتر تعداد ۳۰۰ خانوار انتخاب شدند.

به‌منظور بررسی فرضیه‌ها از یک معادله رگرسیون خطی چند متغیره (Multiple Liner Regression) که به‌وسیله مایر و همکارانش (۱۹۸۶)، هانسن (۱٤)، لرسون و هیو (۱۹۷۳)، سکستون (۱۹۷۵) و هافمن (۱٦) نیز مورد استفاده قرار گرفته، بهره‌گیری شده که به صورت معادلهٔ ۲ می‌باشد(۱۳ ، ۱٤و۱٦):

$$Y_i = \alpha + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \ldots + \beta_m X_{mi} + \varepsilon_i \qquad i = 1 \ldots n$$

[۲]

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

کـه در آن Y_i تعـداد روزهـای عرضـهٔ نیـروی کـار زارع یا همسرش به بخش غیرکشاورزی در طول سال ۱۳۷۹، X_i تا X_m متغیـرهای مسـتقل عـبارت‌انـد از: متغیـرهای فـردی مـثل سن، تحصـیلات و تجـربه کـاری فرد، متغیرهای خانوادگی از جمله، بعـد خانـواده، سـطح اراضـی زراعی و باغی خانواده، تعداد دام خانـواده و تعداد فرزندان خانواده در سنین زیر شش سال، شش تـا هجـده سـال و بیشـتر از هجـده سـال، و متغیـرهای دیگری همچـون فاصله محل سکونت تا محل کار غیرکشاورزی، فاصله محـل سـکونت تـا نـزدیک‌تـرین شـهر، دسـتمزد حاصـل از فعالیت‌های غیرکشاورزی و فعالیت در مزرعهٔ دیگران و نوع راه ارتباطـی روسـتا، α و β_i تا β_m ضرایب تخمین و ε_i جمله خطا می‌باشد.

نتایج و بحث

برخـی از اطلاعات توصیفی راجع به جامعه آماری مورد بررسی به قرار زیر است:

مقایسه سطح دستمزد سرپرستان و همسران شاغل در بخش غیرکشـاورزی در جـدول ۳ نشان می‌دهد که دستمزد روزانه هر یـک از همسـران در ایـن بخـش (۹۸۵۰ ریـال) کمتر از نصف دسـتمزد هـر یـک از سرپرستان (۲۲۳۶۰ ریال) و میانگین تعداد روزهـای اشـتغال هـر یـک از همسران در بخش غیرکشاورزی (۲۰۷/۱ روز در سـال) کمتـر از هـر یـک از سرپرستان (۲۴۴/۹ روز در سـال) اسـت. هـم‌چنـین مسـافت محل سکونت همسر خانـواده تـا محـل کـار غیرکشـاورزی او (حدود۰/۶۵ کیلومتر) خیلی کمتر از سرپرست خانواده (۹۰/۳۶ کیلومتر) است.

جـدول۴ میانگین درآمد سالانهٔ حاصل از بخش‌های مختلف کشـاورزی، غیرکشـاورزی و کـار در مـزرعهٔ دیگـران را نشـان مـی‌دهـد، برطبق داده‌های این جدول درآمدهای افراد شاغل در بخـش غیرکشـاورزی نسـبت بـه دو بخـش دیگـر بیشـتر بـوده بـه‌طـوری کـه افـراد شـاغل در ایـن بخـش بـه‌طـور متوسـط ۰۲۰،۸۲۹،۴ ریـال در سـال ۱۳۷۹ درآمـد داشـته‌انـد. در بـین زیرگـروه‌هـای این بخش بیشترین درآمد سالانه مربوط به گروه مشـاغل دولتـی و کمتـرین آن مربوط به افراد خود اشتغال است (مـنظور از گروه خود اشتغالی افرادی است که صاحب‌کار خود بوده و به‌عبارت دیگر برای خود کار می‌کنند). جدول۴ هم‌چنین نشـان مـی‌دهـد کـه درآمد اکثر کشاورزان مورد مطالعه در سال ۱۳۷۹ منفـی بوده، و اغلب افراد این گروه در سال زراعی ۱۳۷۹ دچـار ضـرر شـده‌اند(علت این مسئله خشک‌سالی‌های سال‌های اخیر منطقه می‌باشد).

نـتایج مـربوط بـه برآورد معادلهٔ رگرسیون۲ که در آن تعداد روزهـای اشـتغال در بخـش غیرکشـاورزی در مـناطق روستایی متغیر وابسته می‌باشد، در جدول ۵ نشان داده شده است. در این جـدول نـتایج سه رگرسیون به ترتیب برای سرپرست، همسر و مجمـوع آنهـا ارائـه شده است. در رگرسیون سرپرست خانواده متغیـرهای آسـفالته بودن راه روستا(X_2)، داشتن مدرک تحصیلی دیـپلم(X_{11})، شـاغل بـودن در مـزرعهٔ خانـواده(X_{26})، سـطح دسـتمزدهای فعالـیت‌های غیرکشاورزی(X_{32}) و تعداد سال‌های تجـربهٔ فـرد در فعالـیت‌هـای غیرکشـاورزی (X_{33}) دارای رابطهٔ مثبتـی بـا تعداد روزهای اشتغال در بخش غیرکشاورزی هستند. ولـی ایـن رابطه برای متغیرهای وجود رادیو در منزل (X_5)، سن فـرد(X_7)، سـطح اراضـی باغـی خانـواده(X_{19})، تعـداد احشـام خانـواده(X_{21})، تعـداد روزهـای اشـتغال فـرد در طـول سال در مـزرعهٔ خانـواده (X_{27})، تعـداد سـال‌هـای تجربهٔ کشاورزی فرد (X_{28}) و تعـداد روزهـای اشـتغال در مـزرعهٔ دیگران(X_{26}) منفی مـی‌باشـد. وجـود رابطـه در مـورد سـایر متغیرها نیز در سطوح مخـتلف معنی‌دار نشد. رابطهٔ مثبت برای آسفالته بودن راه روستا مـورد انتظار بود. رابطه مثبت برای داشتن مدرک دیپلم می‌تواند نشان‌دهنده توانایی فرد برای عرضه کار به مشاغل غیرکشاورزی باشـد. رابطـه مثـبت شـاغل بـودن در مـزرعه(X_{36}) مـی‌تـواند نشـان‌دهـنده کفایـت کلـی بالاتـر فـرد در پـیدا کـردن مشـاغل غیرکشـاورزی را نشان دهد. ولی رابطه منفی تعداد روزهای کار در مـزرعه (X_{27}) نشـان‌دهـنده رقابـت کـار غیرکشاورزی با کار کشـاورزی را نشـان مـی‌دهـد. نـتایج در مورد متغیرهای (X_{32})، (X_{33})، (X_{19})، (X_{21})، (X_{28}) و (X_{36}) منتـظره بود. رابطـهٔ منـفـی

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

جدول۳. سطح دستمزد، تعداد روزهای اشتغال و فاصله تا محل کار غیرکشاورزی در بین سرپرستان و همسران خانواده‌های مورد مطالعه در بخش‌های مرکزی و باجگیران شهرستان قوچان(ریال، روز، کیلومتر)

نسبت	آماره	سطح دستمزد	تعداد روزهای اشتغال	مسافت طی شده تا محل کار
سرپرست		۲۲۳۶۰	۲۴۴/۹	۹۰/۳۶
	میانگین حداقل حداکثر	۱۰۰۰	۱۰	۰
		۱۰۰۰۰۰	۳۶۰	۱۶۰۰
همسر	میانگین	۹۸۵۰	۲۰۷/۱	۰/۶۵
	حداقل	۰	۳۰	۰
	حداکثر	۳۰۰۰۰	۳۶۰	۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق حاصل از یک نمونه ۳۰۰ خانواری

جدول۴. مقایسهٔ میانگین درآمد شاغلین بخش‌های کشاورزی، غیرکشاورزی و مزرعهٔ دیگران در بخش‌های مرکزی و باجگیران شهرستان قوچان(۱۳۷۹)

بخش درآمدی :	میانگین درآمد (ریال)
کشاورزی	-۲۹۹۶۴۰۴*
غیرکشاورزی	۴۸۲۹۰۲۰
خود اشتغالی	۴۰۹۷۶۰۰
مشاغل دولتی	۸۱۳۹۲۳۰
کارگری	۵۴۱۳۷۲۸
مزرعه دیگران	۱۹۷۰۱۱۲

*: درآمد کشاورزی پس از کسر هزینه‌ها و بصورت درآمد خالص است، که به علت خشکسالی در سال ۱۳۷۹ در مجموع منفی شده است.
مأخذ: یافته‌های تحقیق حاصل از یک نمونه ۳۰۰ خانواری

سن (X_7) نشان‌دهندهٔ این است که افراد مسن‌تر برای اشتغال در کار غیرکشاورزی علاقه کمتری نشان می‌دهند. در مجموع همه ضرایب تخمین زده شده در رگرسیون سرپرست قابل توجیه است. این نتایج با نتایج به‌دست آمده توسط هافمن (۱۵)، هافمن و لانگ (۲۲)، لانجو (۱۹ و ۲۰) و نیومن و کاناگاراجا (۲۱) و تورات(۲۵) مطابقت داشت.

در رگرسیون همسر خانواده متغیرهای تعداد فرزندان کمتر از ۶ سال خانواده(X_2)، شاغل بودن در مزرعهٔ خانواده(X_{26})، سطح دستمزدهای فعالیت‌های غیرکشاورزی(X_{32})، تعداد سال‌های تجربهٔ فرد در فعالیت‌های غیرکشاورزی (X_{33}) و فاصله تا محل کار غیرکشاورزی(X_{34}) دارای رابطهٔ مثبتی با تعداد روزهای اشتغال در بخش غیرکشاورزی هستند. ولی این رابطه برای متغیرهای فاصله تا نزدیک‌ترین نقطهٔ شهری(X_1) و تعداد روزهای اشتغال فرد در طول سال در مزرعهٔ خانواده(X_{27}) منفی است. نتایج حاصل از رگرسیون همسر خانواده به جز در مورد متغیر (X_{34}) در مورد سایر متغیرها قابل توجیه است. که این نتایج نیز همانند نتایج به‌دست آمده در مورد رگرسیون سرپرست با نتایج به‌دست آمده توسط سایر محققین از جمله هافمن (۱۵)، هافمن و لانگ (۲۲)، لانجو (۱۹ و ۲۰) و نیومن و کاناگاراجا (۲۱) مطابقت دشت.

در رگرسیون جمع سرپرست و همسر همه متغیرهای دو رگرسیون قبلی وارد شد و متغیر مجازی جنسیت (زن= ۱) نیز

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

جدول۵. نتیجهٔ برآورد رگرسیون‌های چند متغیره عرضه نیروی کارغیرکشاورزی در شهرستان قوچان به تفکیک سرپرست(مرد) و همسر(زن) در سال ۱۳۷۹، متغیر وابسته لگاریتم تعداد روزهای اشتغال در کارهای غیرکشاورزی

	متغیر	سرپرست(مرد)		همسر(زن)		هر دو	
		ضریب β	ارزش t	ضریب β	ارزش t	ضریب β	ارزش t
Int	ضریب ثابت	۳/۲۳۱***	۴/۱۹۸	۰/۳۲۷	۱/۵۷۵	۲/۰۵۷***	۴/۲۲۰
X_1	فاصله تا نزدیک ترین شهر	۰/۰۰۷	۰/۸۹۴	-۰/۰۰۷***	-۲/۸۸۸	-۰/۰۰۳	-۰/۶۷۸
X_2	راه آسفالته	۰/۵۹۱***	۲/۳۵۳	-۰/۱۰۳	-۱/۴۱۲	۰/۲۹۴*	۱/۸۸
X_3	تلفن(متغیر مجازی، دارد=۱)	-۰/۰۰۵	-۰/۰۱۰	۰/۲۲۳	۱/۴۹۲	۰/۲۵۱	۰/۸۰۲
X_4	تلویزیون(متغیر مجازی، دارد=۱)	۰/۲۴۴	۰/۹۲۸	-۰/۰۳۳	-۰/۳۹۷	۰/۱۲۸	۰/۷۴۸
X_5	رادیو(متغیر مجازی، دارد=۱)	-۰/۴۵۱**	-۲/۱۳۵	-۰/۰۸۵	-۱/۲۹۲	-۰/۲۸۱**	-۲/۰۵۸
X_6	جنسیت (متغیر مجازی، زن=۱)	-	-	-	-	-۰/۸۸۰***	-۵/۰۲۴
X_7	سن	-۰/۰۲۲*	-۱/۶۶۰	۰/۰۰۱	۰/۳۱۶	-۰/۰۰۶	-۰/۷۰۷
	متغیر مجازی تحصیلات[1] (داشتن مدرک=۱)						
X_9	ابتدائی	۰/۱۴۶	۰/۶۱۵	-۰/۰۶۰	-۰/۷۴۶	-۰/۲۳۳	-۱/۵۰۹
X_{10}	راهنمائی	۰/۱۴۱	۰/۳۸۱	-۰/۱۷۹	-۱/۰۴۶	۰/۰۷۳	۰/۲۷۱
X_{11}	دبیرستانی	۱/۵۳۲***	۲/۹۴۹	-۰/۰۳۱	-۰/۱۶۸	۱/۰۵۶***	۳/۰۱۹
X_{12}	دانشگاهی	۱/۹۶۰	۱/۴۰۱	-	-	۰/۸۸۳	۰/۷۱۰
X_{13}	تعداد افراد خانواده	-۰/۰۶۹	-۱/۰۶۳	-۰/۰۰۵	-۰/۲۶۷	-۰/۰۴۴	-۱/۰۷۶
X_{14}	تعداد فرزندان کمتر از ۶ سال	-۰/۱۱۰	-۰/۵۹۸	۰/۰۹۴*	۱/۷۷۱	۰/۰۰۵	۰/۰۴۹
X_{15}	تعداد فرزندان بین ۶ تا ۱۸ سال	۰/۰۴۲	۰/۵۱۷	۰/۰۰۳	۰/۱۲۶	۰/۰۳۲	۰/۶۲۵
X_{16}	تعداد فرزندان بیشتر از ۱۸ سال	۰/۰۸۳	۱/۳۷۰	۰/۰۰۵	۰/۲۶۴	۰/۰۵۳	۱/۳۴۱
X_{17}	تعداد افراد شاغل در مزرعهٔ دیگران	-۰/۰۱۱	-۰/۲۱۶	-۰/۰۰۹	-۰/۵۳۶	-۰/۰۱۱	-۰/۳۱۷
X_{18}	تعداد افراد شاغل در بخش غیرکشاورزی	۰/۲۳۳	۱/۵۲۶	۰/۰۱۳	۰/۲۹۳	۰/۰۸۷	۰/۹۵۰
X_{19}	سطح زمین‌های باغی خانواده	۰/۰۰۰***	-۲/۵۱۴	۰/۰۰۰	-۰/۵۲۸	-۰/۰۰۰***	-۲/۸۸۴
X_{20}	سطح زمین‌های زیرکشت خانواده	۰/۰۰۶	۰/۴۱۴	۰/۰۰۴	۰/۹۱۴	۰/۰۰۴	۰/۴۷۰
X_{21}	تعداد احشام خانواده	-۰/۰۰۹**	-۲/۲۲۲	-۰/۰۰۱	-۰/۹۲۰	-۰/۰۰۶***	-۲/۳۳۱
X_{23}	نسبت کل وام دریافتی به هزینه‌های زراعی	۰/۰۴۳	۱/۲۹۶	-۰/۰۰۶	-۰/۶۹۱	۰/۰۱۶	۰/۷۶۸
X_{24}	کل درآمدهای کشاورزی خانواده	۰/۰۰۰	۱/۲۶۱	۰/۰۰۰	۰/۰۱۱	۰/۰۰۰	۱/۱۰۴
X_{25}	جمعیت روستا	-۰/۰۰۰	-۰/۹۴۹	۰/۰۰۰	-۱/۱۵۱	-۰/۰۰۰	-۱/۶۳۵
X_{26}	شاغل بودن یا نبودن در مزرعه خانواده	۰/۳۵۱	۰/۷۳۶	۰/۴۴۷***	۲/۸۰۷	۰/۹۲۸***	۳/۳۵۸
X_{27}	تعداد روزهای اشتغال در مزرعه خانواده	-۰/۰۰۴***	-۲/۸۳۲	-۰/۰۰۱***	-۲/۵۹۸	-۰/۰۰۳***	-۳/۴۲۸
X_{28}	تجربهٔ کشاورزی فرد	-۰/۰۲۲**	-۲/۱۱۱	-۰/۰۰۶	-۱/۵۸۵	-۰/۰۲۴***	-۳/۴۴۸
X_{29}	تعداد سال‌های تجربه کار در مزرعه دیگران	۰/۰۰۰	-۱/۰۴۷	۰/۰۰۰	۰/۶۲۸	-۰/۰۲۱	-۰/۰۹۹
X_{30}	تعداد سال‌های تجربه کار در مزرعه دیگران	۰/۰۰۶	۰/۴۹۰	۰/۰۰۳	۰/۳۸۳	۰/۰۰۰	۰/۱۰۱
X_{31}	فاصله تا محل کار در مزرعهٔ دیگران	۰/۰۱۰	۰/۸۹۸	-۰/۰۰۳	-۰/۱۵۱	۰/۰۰۵	۰/۵۲۳
X_{32}	ریال دستمزد روزانهٔ غیرکشاورزی	۰/۰۰۱***	۸/۱۹۶	۰/۰۰۳***	۲۲/۷۶۰	۰/۰۸۴***	۱۲/۵۰۱
X_{33}	تعداد سال‌های تجربه غیردیگران	۰/۱۰۳***	۹/۳۹۶	۰/۱۳۷***	۱۲/۴۰۳	۰/۱۱۳***	۱۲/۳۷۳
X_{34}	فاصله تا محل کار غیرکشاورزی	۰/۰۰۰	۰/۲۶۰	۱/۹۳۵***	۱۰/۷۵۸	۰/۰۰۰	۰/۷۷۸
X_{36}	تعداد روزهای اشتغال در مزرعهٔ دیگران	-۰/۰۰۶***	-۲/۸۹۵	-۰/۰۰۱	-۰/۷۵۷	-۰/۰۰۰**	-۲/۲۲۳
R^2	ضریب تبیین	۰/۷۶		۰/۹۵		۰/۷۷	
F	آمارهٔ فیشر	۱۹/۹۲۲		۷۱/۰۲۰		۳۱/۹۵۸	
SEE	خطای استاندارد	۱/۳۱۳۹		۰/۳۸۹۶		۱/۲۰۱۴	
N	تعداد مشاهدات	۲۱۸		۲۰۸		۴۲۶	

۱: بیسواد در ضریب ثابت رگرسیون قرار دارد.
*: معنی دار در سطح ۱۰ ٪
**: معنی‌دار در سطح ۵ ٪
***: معنی‌دار در سطح ۱ ٪

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]
[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

اضافه گردید. ضریب متغیر جنسیت منفی و از نظر آماری معنی دار شد، که نشان‌دهنده عرضه پایین‌تر کار از طرف زنان برای کار غیرکشاورزی در مناطق روستایی است. یک توضیح برای این واقعیت این است که مشاغل غیرکشاورزی در مناطق روستایی کمتر مناسب برای زنان می‌باشد.

پیشنهاداتی که می‌تواند در رابطه با کار غیر کشاورزی ارائه کرد عبارت‌اند از:

۱. از آنجا که افراد جوان‌تر بیشتر به فعالیت‌های غیرکشاورزی می‌پردازند، پیشنهاد می‌شود مطالعاتی در خصوص تعیین مشاغل مورد علاقهٔ قشر جوان روستایی (که عمده‌ترین گروه مهاجر از مناطق روستایی را تشکیل می‌دهند) صورت پذیرد.

۲. از آنجا که افراد دارای تحصیلات بالاتر تعداد روزهای بیشتر به فعالیت‌های غیرکشاورزی می‌پردازند، و با توجه به افزایش نرخ باسوادی در مناطق روستایی پیشنهاد می‌شود برای جلوگیری از مهاجرت افراد تحصیل‌کرده از مناطق روستایی در سال‌های آتی، بررسی‌هایی در خصوص امکان سنجی توسعهٔ فعالیت‌های غیرکشاورزی صورت پذیرفته و سیاست‌های حمایتی لازم در پیش گرفته شود.

۳. با توجه به این مسئله که زنان کمتر از مردان به فعالیت‌های غیرکشاورزی می‌پردازند، پیشنهاد می‌شود فعالیت‌های غیرکشاورزیی که بتواند زنان روستایی را نیز به خود جذب نماید بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

۴. از آنجا که افراد ساکن در روستاهای دارای راه آسفالته تعداد روزهای بیشتری را به فعالیت در بخش غیرکشاورزی یا در مزرعهٔ دیگران می‌پردازند، پیشنهاد می‌گردد با توسعهٔ امکانات زیر بنایی در روستاها، از جمله راه آسفالته، امکان رفت و آمد روستاییان به روستاهای اطراف در جهت اشتغال در فعالیت‌های غیرکشاورزی یا کارگری در مزرعهٔ دیگران فراهم گردد.

۵. از آنجا که رسانه‌های ارتباط جمعی با عرضه تعداد روزهای اشتغال افراد در بخشهای مختلف ارتباط مثبت دارد، پیشنهاد می‌گردد از طریق این رسانه‌ها سطح اطلاعات افراد از فعالیت‌های غیرکشاورزی افزایش یابد.

منابع مورد استفاده

۱. دیوید، و. ۱۳۷۴. *برنامه‌ریزی توسعهٔ نواحی روستایی، اصول، رهیافت‌ها و ابزارهای تجزیه و تحلیل اقتصادی*(ترجمه ع. حکیمی). سلسله انتشارات روستا و توسعه ۱۲: ۳۷-۵۱.

۲. ذوقدارمقدم، ر. ۱۳۶۹. گسترش فعالیت‌های غیرکشاورزی در مناطق روستایی. جهاد ۱۳۰ (۱۱۳): ۳٤- ۳۸.

۳. زنجانی، ح. ۱۳۷۱.جمعیت و توسعه. انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی ایران، تهران.

٤. فروهیده، م. ۱۳۷۳. *بررسی تأثیر کار جانبی بر درآمد و مهاجرت روستاییان داراب فارس*. انتشارات دانشگاه شیراز.

۵. مرکز آمار ایران. ۱۳۳۶. سالنامهٔ آماری کشور ۲۵۳۶ شاهنشاهی. انتشارات بانک مرکزی، تهران.

٦. مرکز آمار ایران. ۱۳۶۰. سالنامهٔ آماری کشور ۱۳۵۸. انتشارات بانک مرکزی، تهران.

۷. مرکز آمار ایران. ۱۳۶۴. سالنامهٔ آماری کشور ۱۳۶۳. انتشارات بانک مرکزی، تهران.

۸. مرکز آمار ایران. ۱۳۷۰. سالنامهٔ آماری کشور ۱۳۶۹. انتشارات بانک مرکزی، تهران.

۹. مرکز آمار ایران. ۱۳۷۳. سالنامهٔ آماری کشور ۱۳۷۲ انتشارات بانک مرکزی، تهران.

۱۰. مرکز آمار ایران. ۱۳۷۶. سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵. سازمان برنامه وبودجه، تهران.

۱۱. مرکز آمار ایران. ۱۳۷۶. سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵. نتایج تفصیلی شهرستان قوچان، تهران.

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]

۱۲. منصورفر، ک. ۱۳۷۶. روش‌های آماری. انتشارات دانشگاه تهران.

۱۳. وتینگ‌دیک، آر. ۱۳۷۴. *کاربرد تحلیل رگرسیونی*(ترجمه ح. ابریشمی و ت. محمدی). انتشارات دانشگاه تهران.

14. Hansen, B. 1969. Employment and wage in rural Egypt. Amer. Econ. Rev. 59(3): 293-313.
15. Huffman, W.E. 1976. A Cross- section analysis of non-farm work of fram family member. Departement of Labour. U. S. A.
16. Huffman, W.E. 1980. Farm and off-farm work decisions: The role of HumanCapital. Rev. Econ. and Statis. 62: 14-23.
17. Huffman, W.E. and M.D. Lang. 1989. off-farm Work Decisions of Husbands and Wives: Joint decision making. Rev. Econom. and Statis. 71: 471-480.
18. John E. LEE, J.R. 1965. Allocating farm resources between farm and non-farm uses. Amer. J. Agric. Econ. 47(1): 83-92.
19. Lanjouw. P. 1998. Poverty and The non-farm fconomics in Mecxico Ejidos: 1994-1997. Development Economic Research Group, The World Bank, Vrijeuniversity of Amesterdam.
20. Lanjouw, P. 1999. Rural non-agricultural employment and poverty in Ecuador. Econ. Develop. and Cultural Changes 48(1): 91-123.
21. Newman, c. and s. Canagarajah. 2000. Gender, poverty and non-farm employment in gana and uganda policy research. Working Papers, World bank, U. S. A.
22. Rao, S. 1994. Position, problems and prespects of rural non-farm sector (RNFS). Role of NABARD-Recent Policy Initiatives. NABARD, Development Policy Department, Bambay.
23. Rerdon, T. 2000. Rural Non-Farm Income in Developing Countries. Workeshope on non-farm rural development. 15-17May, World Bank.
24. Sumner, D.A. 1982. The off-farm labour supply of farmers. Amer. J. Agric. Econ. 46(3): 498-509.
25. Thorat, S. 1993. Land ownership structure and non-farm employment of rural in India. Indian J. Labour Econ. 36(4): 470-491.

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-26]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1383.8.2.2.0]